

Szegregáció a sikeres integráció érdekében

Előadás: „ART 89” május 25-én elhangzott tanácskozáson /

A mozgásfogyatékos emberek intézményes nevelése, oktatása, képzése már 1903-ban megkezdődött Magyarországon. A Mozcásjavító Általános Iskola és Diákotthon elődjeként már a 30-as évek végére egy komplex rehabilitációs centrum alakult ki. E komplex rehabilitáció oktatásból, internátusból, orvosi rehabilitációból, tanoncképzésből, a tanulók szabadidejének megszervezéséből, sporttevékenységük biztosításából állt. Az eredeti dokumentumok tanúsága szerint már ebben az időszakban is az intézmény fenntartását azért tartották szükségesnek, hogy biztosítsa azon mozgásfogyatékos gyerekek intézményes nevelését, akiket az akkori elemi iskolák, illetve tanoncképzők nem fogadtak.

Természetesen az akkori helyzetet a maival összehasonlítani nem lenne célszerű. De azért azt meg kell állapítani, hogy a mozgásfogyatékos gyerekek számára akkor - a maihoz képest - egy komplexebb intézményrendszer működött, jobban segítette rehabilitációjukat.

Intézményünkben ma is olyan mozgásfogyatékos gyerekek kerülnek beiskolázásra (70%-ban központi idegrendszeri sérültek), akik a mozgásfogyatékoságuk miatt a normál iskolai képzésben nem tudnak résztvenni.

(1. ábra)

Ha vendégekkel végigsétálok iskolánk folyosóin mind a belföldi, mind a külföldi szakemberek meg szokták kérdezni: nem lenne-e célszerűbb az általunk nevelt gyermekeket integrált oktatásban részesíteni?

I. Mi indokolja tehát az elkülönített nevelést?

1. Természetesen elsősorban a mozgásállapot, illetve annak várható alakulása (esetleges progresszió). Ebből adódóan a járás, a manipuláció, az önkiszolgálás kisebb-nagyobb mértékben nehezített volta.
2. Speciális nevelést kíván a lelassult mentális, illetve sérült pszichomotoros funkciók fejlesztése. A központi idegrendszeri sérültek lelassult s akadályozott motoros, pszichés és részben mentális fejlődése következtében speciális fejlesztés nélkül - de sokszor még amellett is - nem válnak iskolaéretté a tanköteles korra. Az ilyen gyerekek számára továbbra is szükséges a speciális foglalkozás, az erre a célra létrehozott intézményekben mindaddig, amíg az általános iskolák nem rendelkeznek speciális fejlesztéshez szükséges személyi és tárgyi feltételekkel. A fejlődési rendellenesség vagy baleset következtében mozgásgátolt gyermekek esetében azért és addig van szükség a szegregációra, amíg megtanítjuk arra, hogy - segédeszközzel vagy anélkül - hogyan tudja magát ellátni, hogyan végezheti iskolai munkáját, mivel segíthető pályaválasztása. E gyermekcsoport egy részénél lehetséges a korábbi integráció.
Az inkontinens gyerekek esetében az elkülönített nevelés oka ma még nemcsak az állandó orvosi felügyelet és gyógytorna hiánya az általános iskolákban, hanem a társadalom alacsony toleranciaszintje. Ez az alacsony toleranciaszint e gyermekcsoportnál érezhető talán a leginkább, de sajnos valamennyi mozgásfogyatékossal szemben megnyilvánul - kevés tiszteletre méltó kivételtől eltekintve -.
3. A szegregációt indokolja még az is, hogy a mozgásgátolt gyermekek körében az átlagosnál nagyobb arányú az anyagi vagy pszichés vagy mindkét szempontból rossz családi háttér.

(2. ábra)

4. Az elkülönített nevelés mellett szól az a sajnálatos tény is, hogy az integrált mozgásfogyatékosokat legtöbbször felmentik a készségtárgyakból (technika, rajz, testnevelés, esetleg ének-zene). Tehát meg sem kísérlék megteremteni az egyenlő esélyeket a mozgássérült számára. S ez a felmentés a továbbtanulásnál már kifejezetten hátrányt jelent. Én megengedhetetlennek tartom egy eredményorientált társadalomban, amelyben a mozgásfogyatékos embernek majd élnie kell, hogy gyermekkorában ne kapjon meg minden lehetőséget a fejlesztéséhez. Tudom, hogy mind a mozgásfogyatékos, mind az ép mozgású gyerekek számára sokkal hasznosabb lenne, ha a mozgásgátolt tanulók nevelése, oktatása nem ilyen speciális iskolában történne, mert az ilyen zárt közösségben történő nevelés nem készítheti fel teljes mértékben a gyereket a társadalomban majdan betöltendő szerepére. Mégis azt kell mondanom, hogy éppen az integráció elősegítése érdekében feltétlenül fontos lenne néhány speciális, mozgásfogyatékosok számára létrehozandó iskola létesítése, mert sajnos ma még mindig nincs meg az a tárgyi, személyi feltételrendszer, amelynek keretében a magyar iskolarendszer fogyatékos gyerekek integrált oktatására, nevelésére jó szinten alkalmas lenne. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy minden mozgásfogyatékos gyermeknek valamely speciális iskolába kellene járnia, de a saját tapasztalataim azt mutatják, hogy a jelenlegi kényszerintegráció, amelyet a demográfiai hullám csökkenése is eredményez, álhumánus, és nem minden esetben helyes megoldás.

II. Mit tesz iskolánk a sikeres integráció érdekében?

Mindenekelőtt elvégezzük az általános iskola tananyagát, s annak követelményszintje alapján adunk növendékeinknek bizonyítványt. Így az általános iskola végzése során bármikor lehetséges az integráció. E feladat tényleges megvalósítása érdekében - figyelemmel a mozgásfogyatékos tanuló nehézségeire - 12%-kal magasabb a gyerekek heti óraszám, mint az általános iskolában,

a magyar nyelv és irodalom, valamint a mozgásnevelés emelt óraszámra, illetve a gépírás tantárgy tanítása miatt. Az alacsonyabb osztálylétszámok következtében több lehetőség nyílik a differenciált, sérülésspecifikus foglalkozásra. Naponkénti csoportos és egyéni gyógytornával, hydrotherápiás kezeléssel, úszással, állandó orvosi ellátás és gyógyászati segédeszközök biztosításával gondoskodunk növendékeink mozgásállapotának fejlesztéséről. A gépírás tanításával a kézsérült tanulók számára olvasható írást biztosítunk, fejlesztjük a kézmozgást, és diákjaink bizonyos hányadánál mint választható foglalkozás is szerepel a gyors- és gépírás.

Intézetünk úgy próbálja az integrációt szolgálni, hogy olyan speciális és egyéni fejlesztési lehetőségeket nyújt az itt tanuló gyermekek számára, amelyet egy nem speciálisan működő általános iskola nem tudhat ma még biztosítani. Itt lehetőség van arra, hogy súlyos mozgásállapot, beszédzavar, pszichomotoros zavar stb. esetén egyéni fejlesztési program alapján dolgozzon a gyermek és ha szükséges - márpedig az iskolánkban tanuló gyermekek 20%-ánál erre van szükség - rendszeres egyéni korrekciós foglalkozást kapjon. Ezt egészíti ki még a logopédiai foglalkozás, amelyre szintén elengedhetetlenül szükség van, hisz jelenleg iskolánk tanulóinak több mint 70%-a beszédhibás vagy dysarthriás.

Nap mint nap úgy érezzük, hogy az épértelmű, mozgásfogyatékos gyerekek túl van terhelve, s a sok-sok egyéni és csoportos óra, amely a fejlesztését szolgálja, mégsem elegendő. Iskolánkban az előbb említett többletfejlesztés mellett biztosítjuk az orvosi, gyógyszeres és gyógyászati segédeszköz ellátást, valamint pszichológus háttérrel. Az idei tanévtől újabb lehetőség nyílt a gyerekek jobb ortopédiai ellátására, mivel az iskolánk mellett lévő Weil Emil Kórházban megnyílt egy 30 ágyas gyermek-ortopédiai részleg. Így a két fővárosi intézmény a jövőben sokkal többet tehet azon gyermekekért, akiknél az orvosi beavatkozás segítséget jelent.

Diákotthonunk lehetőséget teremt egy belső önkormányzati rendszer működtetésével az önállóságra nevelésre, a gyerekek személyiségének - egyenlőre házon belüli - kibontakoztatására. Tanítja az aktív közösségi élet kommunikációs és viselkedésformáit. Ezzel elősegíti a társadalmi beilleszkedést. Az ilyen intézményeknél, mint a mienk, az a nagy gond, hogy nem tud annyi ismeretet, jártasságot elsajátíttatni diákjaival, mint a családban nevelkedő s viszonylag önálló életvitelű gyerekek. Ezeket a problémákat úgy igyekszünk megoldani, hogy először kisebb csoportokban, majd egyesével, de még tanári felügyelettel, végül teljesen önállóan, egyedül közlekedtetjük tanulóinkat, intéztetjük ügyeiket - természetesen életkortól és mozgásállapottól függően. Igyekszünk a zártságot úgyis feloldani, hogy a gyerekeket rendszeresen és tervszerűen visszük moziba, színházba, múzeumba, hangversenyre, sportrendezvényekre, kirándulni, de ugyanakkor házon belül is lehetőséget teremtettünk tanulóink számára kulturális és sportrendezvények keretében fogytékos vagy ép társaikkal, illetve felnőttekkel való találkozásra.

Diákotthonunk lakói számára igyekszünk segítséget nyújtani a későbbi társadalmi beilleszkedéshez azzal is, hogy a tehetségesebbnek tűnő gyereket iskolán kívüli egyesületbe küldjük sportolni.

Intézetünknek 1960. óta áll módjában a dísznövény-kertész szakmában a mozgásfogyatékos gyerekek számára szakmatanulási lehetőséget biztosítani. Az itt tanuló gyerekek 90%-a nem a mi általános iskolánkból kerül ki, hanem ők olyan fiatalok, aki általános iskolai tanulmányaikat lakóhely szerinti iskolában végezték el. Továbbtanulási gondjaik támadtak, de nem vették fel őket normál szakmunkásképzőbe, így kényszer pályaorientációval nyertek beiksolázást a Gyögyvirág úti részlegbe. Az itt tanuló gyerekek teljesítménye bizonyítja, hogy az általános iskolai képzés folyamán milyen nagy szerepet játszott a gyerekek képességeinek megítélésében a mozgásfogyatékoság. Mozgasállapotukkal

szervezetten, intézményes keretek között általában nem foglalkoztak. Technika, ének, testnevelés, rajz tantárgyak alól felmentést kaptak. És most e tantárgyakra is építeni kellene. Arról az emberileg érthető, de szakmailag nem elfogadható tényről nem szabad elfeledkezni, hogy a fogyatékoság miatt általában sokkalta engedékenyebbek a gyerekekkel szemben, a tudásszint nem mindig ugyanolyan értékű, mint amit a bizonyítvány mutat. Egy integrált helyzetben tanuló mozgásfogyatékos gyereket éppúgy kell felkészíteni, ugyanolyan követelményeket kell vele szemben állítani, mint a nem mozgásfogyatékos társával szemben.

A szegregáció és integráció közti átmenetet jelenti iskolánkban a bejárásos rendszer. Jelenleg a 260 növendékből már 88 jár naponta a családból intézményeinkbe. Ők éppúgy részt vehetnek az iskola angol, gépírás, rajz, számítástechnika, torna vagy úszás szakkörein, hitoktatásán, mint a diákokthon lakói, de a szülő segítségével járnak hasonló foglalkozásokra házon kívül is.

Intézményünk helye, szerepe a magyar oktatásügy integrációs törekvései közepette a következő módon jelölhető ki: lehetősége legyen a gyerkeknek időben intézetünkbe kerülni, tanulmányaik során, ha állapotuk megengedi integrált oktatásban való részvételre is legyen lehetőség. Azok a gyerekek, akik az integrációs oktatásban nem állják meg helyüket, nálunk e speciális iskolában folytathassák tanulmányaikat.

(3. ábra)

Abban a folyamatban, amelyben a gyerekek itt kezdik tanulmányaikat, véleményem szerint sokkalta nagyobb az esély a sikeres integrációra, sokkalta eredményesebb munkát lehet végezni. Azokban az esetekben, amikor helytelen döntéssel vagy kényszerhelyzetből adódóan, vagy tudatlanságból integrálják a gyermeket, és ez a tanulmányi idő bármelyik szakaszában kudarcot vall, nagyobb törés és nagyobb kár a gyermek fejlődése szempontjából, mint hogyha ez fordítva történik.

Intézményünkben kétféle képpen történik integrálás.

1. Amikor a gyerekek befejezik az általános iskolai tanulmányaikat. Az utóbbi 10 év statisztikai adatai alapján tudjuk érzékeltetni, hogy egyre nehezebb a végzős gyerekeink továbbtanulását integrációs formában megoldani. Míg az 1978/79. tanév végén a 26 végzős diák 80%-a tanult tovább nem speciális iskolában, addig az idei tanévben ugyanez az arány mindössze 25%.

(4. ábra)

Ebből a táblázatból látható, hogy a 10 év alatt fokozatosan csökkent a végzős tanulóink integrált beiskolázása, és fokozatosan növekszik a továbbra is valamilyen speciális intézményhálózatban továbbtanuló gyerekek száma. Míg az 1978/79. tanévben végzős növendékeinknek mindössze 11,5 %-a folytatta tanulmányait a Marczibányi téren vagy a Május 1. úti iskolában, addig az idei tanévben a végzős gyerekek 75%-a kerül ilyen intézménytípusba. Ebből a statisztikából az is leolvasható, hogy szerencsére nem túl nagy azoknak a gyerekeknek a száma, akik az általános iskolai tanulmányaik után semmiféle további képzésben nem tudnak részt venni.

2. A másik lehetőség, hogy még az általános iskolai tanulmányaik folyamán történjen az integráció. Az elmúlt 6 tanévet figyelembe véve vizsgáltuk meg, hogy miképpen alakult ezen gyerekek lakóhely szerinti iskolába történő visszahelyezése. Míg az 1986/87. tanévig bezárólag összesen 4 gyereket helyeztünk vissza, addig az utóbbi 2 tanévben összesen 11 gyerek került vissza a lakóhely szerint iskolába. A tavalyi tanévben 7 gyerek szüleivel történt beszélgetés alapján csak 4 vállalta ezt a változtatást. Az idei tanévben már 7 gyerek távozik iskolánkból úgy, hogy a következő tanévet a lakóhely szerinti általános iskolában végzi. Mindenkor alapelvünk, hogy a szülőt befolyásoljuk, megpróbáljuk rábeszélni, ha jónak tartjuk az integrációt, de a döntést a szülőnek kell meghoznia.

Összegezve:

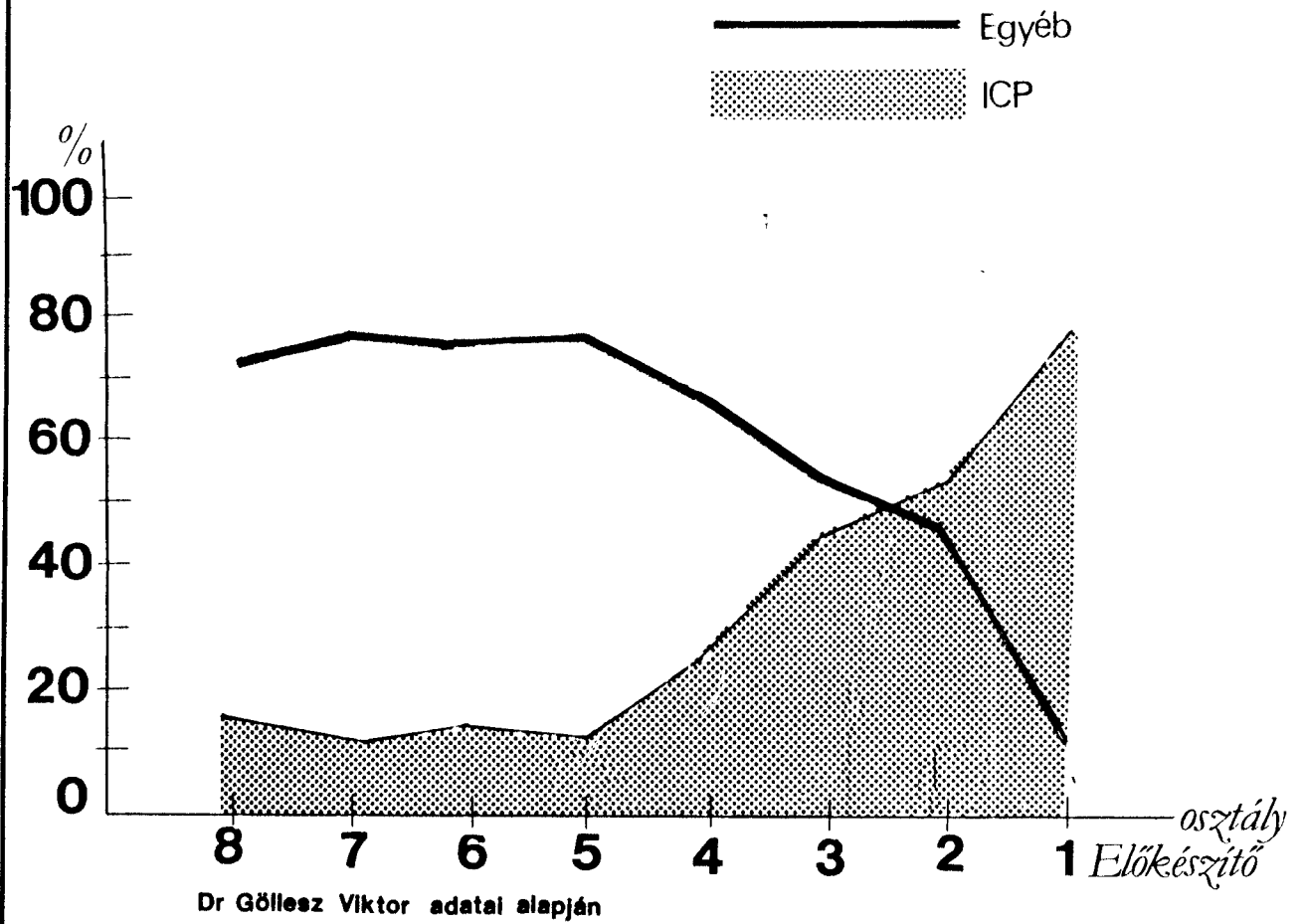
Fontosnak tartom párhuzamosan, egymás mellett nagyon intenzíven fejleszteni a speciális fogyatékosok képzésére szolgáló intézményhálózatot és az integrált gyerekek fejlesztését végző intézményhálózatot is. A legfontosabbnak jelen pillanatban a végső integráció előkészítését tartom, mert ma az általános iskolát bármilyen módon elvégző mozgásfogyatékos fiatal számára a továbbtanulási lehetőség, a szakmai képzés hálózata szinte teljes mértékben hiányzik. Az oktatásügyi és egészségügyi tárca még nincs felkészülve az ICP-s gyermekek középfokú nevelésére-oktatására.

Az enyhe és középsúlyos értelmi és mozgásfogyatékos gyerekek helyzete pedig messze az európai szint alatt van. Ezeknek a gyerekeknek esélye sincs az integrálódásra, mert nem létezik hazánkban olyan intézmény, amely a 8. osztály utáni továbbképzésüket biztosítaná.

Nagy kérdés marad továbbra is, hogy a jelenlegi magyar iskola-rendszerben, ahol is hiányosak a személyi és tárgyi feltételek, kit, mikor és hogyan, valamint hova integráljunk.

NÁDAS PÁL

Az 1962-1970 között beiskolázott tanulók
diagnózisainak változása

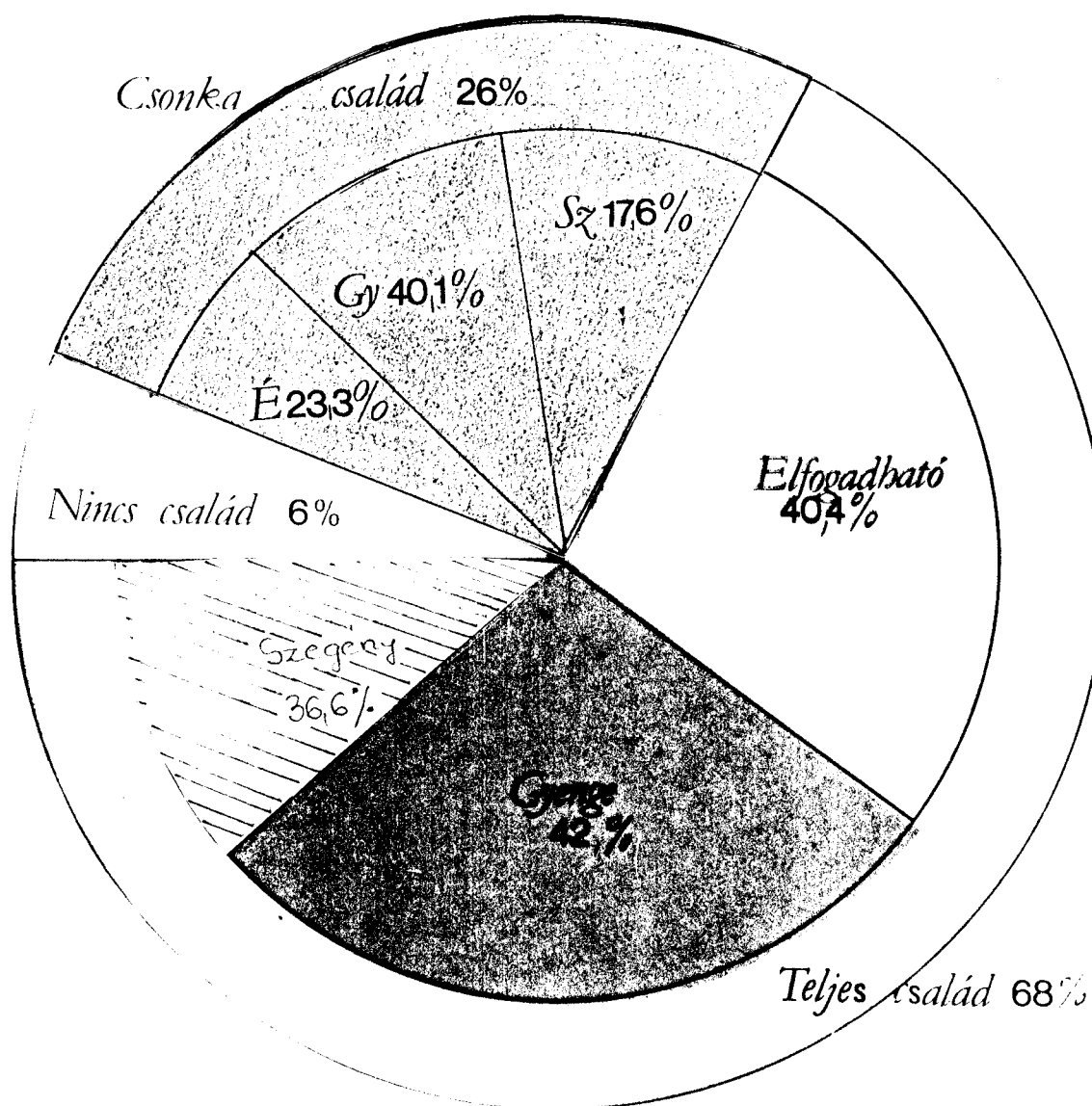

SAQVAM
SZITAN
NYOMDA

1. ábra

A Mozgásjavító Ált. Isk. tanulóinak családi háttere 1988-89.

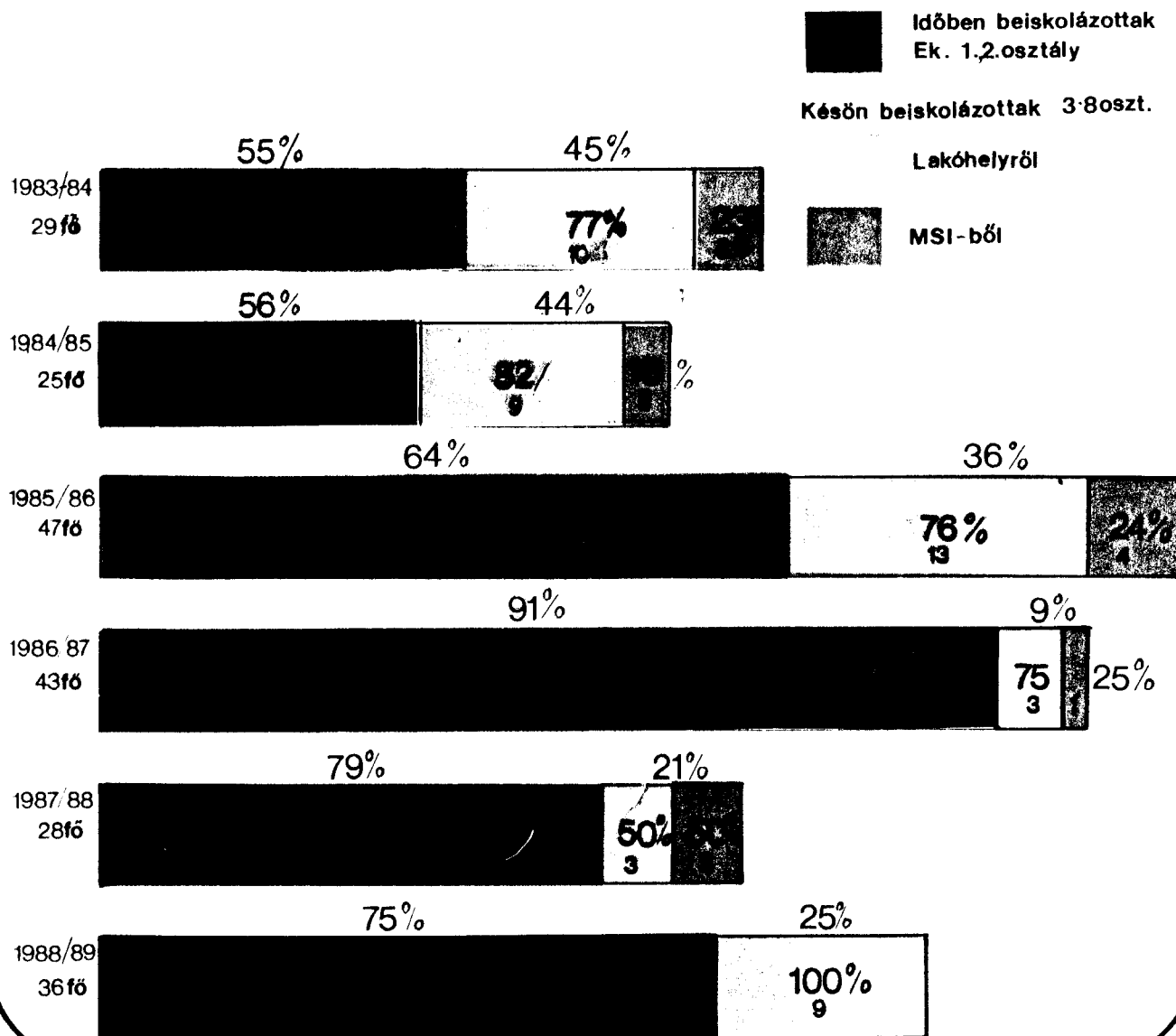

SÁGVÁRI
ESZITÁS
NYOMDA

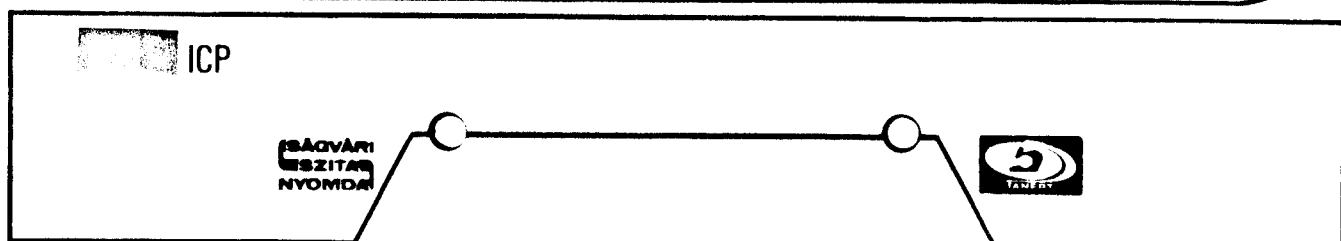
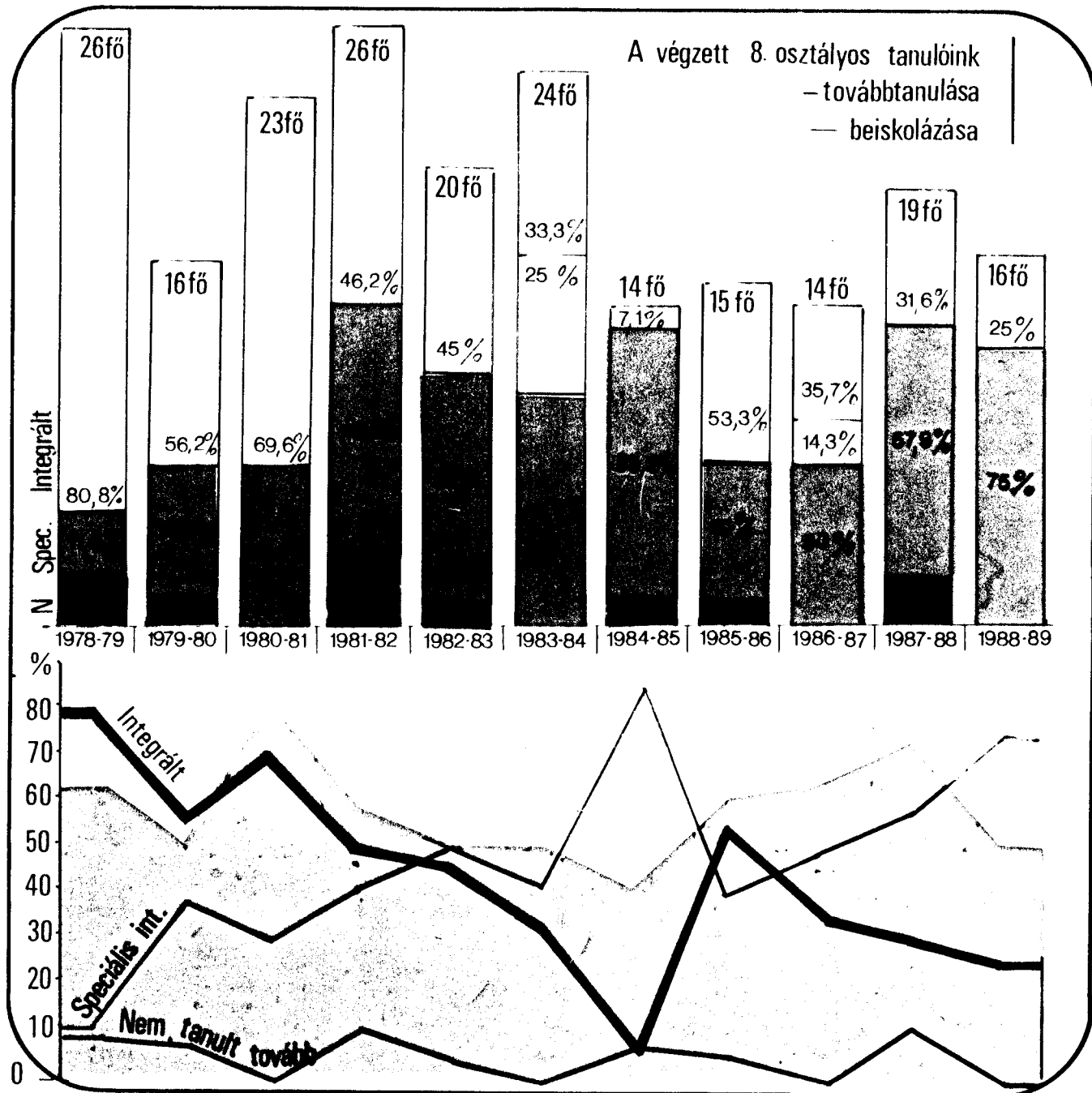

2. újranyomtatás

Az elmúlt hat tanévben beiskolázott tanulók megoszlása

3. oldal

4. ábra